

Lisa 1
Kakskeelse lapse taustandmed

Märkus: Iga lapse jaoks koostati eraldi ankeet, kus inglise keele asemel oli keel, mida laps kõneleb lisaks eesti keelele (vene, itaalia).

Lp lapsevanem!

Palun Teie abi bakalaureusetöö jaoks uurimuse läbiviimisel. Uurimuse eesmärgiks on kirjeldada erineva kakskeelsuse vormiga (vene – eesti, inglise – eesti, eesti – itaalia) laste eesti keele kasutamise oskusi. Saadud andmeid on edaspidi võimalik kasutada eesti keele õpetamise metoodika väljatöötamiseks ja täiustamiseks kakskeelsetele lastele. Uurija tagab andmete anonüümse kasutuse.

Ette tänades

Merike Hütt

Tartu Ülikooli eripedagoogika osakond

Lapse nimi:

Sünniaeg:

Mis vanusest alates on lapsel võimalused suhelda eesti keeles.....

Käib eesti lasteaias alates

Kui sageli käib laps lasteaias? (tõmmata ring ümber õige vastuse)

- a) 1 päev nädalas
- b) 2 päeva nädalas
- c) 3 päeva nädalas
- d) 4 päeva nädalas
- e) 5 päeva nädalas

Emma haridus:

Emma rahvus:

Emma keel:

Emma eesti keeles oskus (tõmmata ring ümber õige vastuse):

- a) mõistab, aga ei räägi
- b) mõistab ja räägib vigadega
- c) mõistab ja räägib hästi
- d) ei mõista ega räägi

Isa haridus:

Isa rahvus:

Isa keel:

Isa eesti keele oskus (tõmmata ring ümber õige vastuse) :

- a) mõistab, aga ei räägi
- b) mõistab ja räägib vigadega
- c) mõistab ja räägib hästi
- d) ei mõista ega räägi

Vanemate hinnang lapse eesti keele oskusele (tõmmata ring ümber õige vastuse):

- a) parem kui inglise keele oskus,
- b) halvem kui inglise keele oskus,
- c) enam-vähem võrdne inglise keele oskusega.

Lapse keekekasutus, s.o mis keeles laps nimetatud isikutega suhtleb väljaspool lasteaeda:

Laps kasutab emaga suheldes (tõmmata ring ümber õige vastuse):

- a) ainult eesti keelt
- b) ainult inglise keelt
- c) rohkem eesti keelt kui inglise keelt
- d) rohkem inglise keelt kui eesti keelt
- e) võrdselt mõlemat keelt

Laps kasutab isaga suheldes (tõmmata ring ümber õige vastuse):

- a) ainult eesti keelt
- b) ainult inglise keelt
- c) rohkem eesti keelt kui inglise keelt
- d) rohkem inglise keelt kui eesti keelt
- e) võrdselt mõlemat keelt

Laps kasutab õega/vennaga suheldes (tõmmata ring ümber õige vastuse):

- a) ainult eesti keelt
- b) ainult inglise keelt
- c) rohkem eesti keelt kui inglise keelt
- d) rohkem inglise keelt kui eesti keelt
- e) võrdselt mõlemat keelt

Laps kasutab vanavanematega suheldes (tõmmata ring ümber õige vastuse):

- a) ainult eesti keelt
- b) ainult inglise keelt
- c) rohkem eesti keelt kui inglise keelt
- d) rohkem inglise keelt kui eesti keelt
- e) võrdselt mõlemat keelt

Laps kasutab sõpradega suheldes (tõmmata ring ümber õige vastuse):

- a) ainult eesti keelt
- b) ainult inglise keelt
- c) rohkem eesti keelt kui inglise keelt
- d) rohkem inglise keelt kui eesti keelt
- e) võrdselt mõlemat keelt

Lapse keeleveliku eelistused tegevuste puhul (palun märkida õigesse lahtrisse rist):

Laps vaatab teleaateid (palun märkida õigesse lahtrisse rist):

- a) ainult eesti keeles
- b) ainult inglise keeles
- c) rohkem eesti keeles kui inglise keeles
- d) rohkem inglise keeles kui eesti keeles

e) võrdselt mõlemas keeles

Lapsele loetakse raamatuid ette (palun märkida õigesse lahtrisse rist):

- a) ainult eesti keeles
- b) ainult inglise keeles
- c) rohkem eesti keeles kui inglise keeles
- d) rohkem inglise keeles kui eesti keeles
- e) võrdselt mõlemas keeles

Kas laps käib logopeedi juures?

Mis probleemiga laps logopeedi juures käib?

.....

.....

.....

Lisa 2

Ülesannete metoodika

Nimisõna ainsuse omastava, osastava ja mitmuse osastav käändevormide kasutamine kakskeelsetel lastel.

Vahendid: pildid, mängukaru.

Tööjuhised ja näited:

Vaata! Mõmmil on üks maja. Vaata, mille mõmmi nüüd võtab! Mõmmi võtab veel ühe maja. Mitu maja nüüd mõmmil on? Mõmmil on nüüd kaks maja. Aga siin (osutab pildile) on palju....(maju).

Vaata! Mõmmil on üks lind. Vaata, mille mõmmi nüüd võtab! Mõmmi võtab veel ühe linnu. Mitu lindu nüüd mõmmil on? Mõmmil on nüüd (osutab piltidele) ... (kaks linnu). Aga siin (osutab pildile) on palju...(linde).

Vaata! Mõmmil on üks pliiats. Vaata, mille mõmmi nüüd võtab! Mõmmi võtab veel (osutab pildile) ... (ühe pliiatsi). Mitu pliiatsit nüüd mõmmil on? Mõmmil on nüüd (osutab piltidele) ... (kaks pliiatsit). Aga siin (osutab pildile) on palju....(pliiatseid).

Märkus: Näidete puhul ei oodata, et laps üksi vastab, vaid testi läbiviija teeb koos lapsega.

I osa

1) Siga	sea	sig	sigasid ehk sigu (LV)
2) Aken	akna	akent	aknaid (VV)
3) Uks	ukse	ust	uksi (erand)
4) Käsi	käe	kätt	käsi (erand)
5) Raamat	raamatu	raamatut	raamatuid (AV0)
6) Hiir	hiire	hiirt	hiiri (AV0)
7) Kott	koti	kotti	kotte (VV)
8) Kook	koogi	kooki	kooke (VV)
9) Jäätis	jäätise	jäätist	jäätiseid (AV0)
10) Nukk	nuku	nukku	nukke (VV)

II osa

11) jalg	jala	jalga	jalgu (LV)
12) padi	padja	patja	patju (VV)
13) täht	tähe	tähte	tähti (LV)
14) leht	lehe	lehti	lehti (LV)
15) põõsas	põõsa	põõsast	põõsaid (VV)
16) kärbes	kärbse	kärbest	kärbseid (erand)
17) kinnas	kinda	kinnast	kindaid (LV)
18) laud	laua	lauda	laudu (LV)
19) õis	õie	õit	õisi (erand)
20) lammas	lamba	lammast	lambaid (LV)

Lisa 3

Ülesannete metoodika

Tegusõna oleviku ja lihtmineviku ainsuse ja mitmuse 3. pöörde vormide kasutamine kakskeelsetel lastel.

Vahendid: pildid

Tööjuhised ja näited:

Kuula ja lõpeta lause!

Märkus: Vajadusel anda suunav küsimus: Mida teeb/teevad? Mida tegi/tegid?

Olevik →minevik

Näited:

Täna ema keedab suppi. Ka eile ema ... (mida tegi?) keetis suppi.

Täna isa loeb raamatut. Ka eile isa ... (mida tegi?) luges raamatut

Täna lapsed kuulavad muusikat. Ka eile lapsed ... (mida tegid?) kuulasid muusikat.

I osa

1. Täna Karl joob piima. Ka eile Karl ... (jõi) piima. (erand)
2. Täna Anu vaatab multfilme. Ka eile Anu ... (vaatas) multfilme. (VV)
3. Täna isa puhub pasunat. Ka eile isa ... (puhus) pasunat. (AV0)
4. Täna ema ja isa lähevad tööle. Ka eile ema ja isa ... (läksid) tööle. (erand)
5. Täna lapsed sõidavad rattaga. Ka eile lapsed ... (sõitsid) rattaga. (VV)
6. Täna isa ja Karl teevad tööd. Ka eile isa ja Karl ... (tegid) tööd. (LV)
7. Täna sajab vihma. Ka eile ... (sadas) vihma. (LV)
8. Täna lapsed mängivad palli. Ka eile lapsed ... (mängisid) palli. (VV)
9. Täna Karl peseb nägu. Ka eile Karl ... (pesi) nägu. (erand)
10. Täna Anu ärkab vara. Ka eile Anu ... (ärkas) vara. (VV)

II osa

1. Täna kass jahib lindu. Ka eile kass ... (jahtis) lindu. (LV)
2. Täna koerad hauguvad. Ka eile koerad ... (haukusid). (VV)
3. Täna kana nokib teri. Ka eile kana ... (nokkis) teri. (VV)
4. Täna lapsed koovad sülle. Ka eile lapsed ... (kudusid) sülle. (LV)
5. Täna vanaisa tukub diivanil. Ka eile vanaisa ... (tukkus) diivanil. (VV)
6. Täna lapsed loobivad palli. Ka eile lapsed ... (loopisid) palli. (VV)
7. Täna isa niidab muru. Ka eile isa ... (niitis) muru. (VV)
8. Täna ema praeb kartuleid. Ka eile ema ... (praadis) kartuleid. (LV)
9. Täna vanaisa saeb puid. Ka eile vanaisa ... (saagis) puid. (LV)
10. Täna poisid kaklevad. Ka eile poisid ... (kaklesid). (AV0)

Minevik → olevik

Näited:

Eile Anu sõi suppi. Ka praegu Anu ... (mida teeb?) sööb suppi.

Eile ema koristas tuba. Ka praegu ta(mida teeb?) koristab tuba.

Eile poisid jooksid metsas. Ka praegu poisid ... (mida teevad?) jooksevad metsas.

I osa

1. Eile lapsed vaatasid linde. Ka praegu lapsed ... (vaatavad) linde. (VV)
2. Eile ema tegi süüa. Ka praegu ema ... (teeb) süüa. (LV)
3. Eile lapsed jõid mahla. Ka praegu lapsed ... (joovad) mahla. (erand)
4. Eile sadas lund. Ka praegu ... (sajab) lund. (LV)
5. Eile isa sõitis autoga. Ka praegu isa ... (sõidab) autoga. (VV)
6. Eile Anu läks lasteaeda. Ka praegu Anu ... (läheb) lasteaeda. (erand)
7. Eile lapsed ärkasid hilja. Ka praegu lapsed ... (ärkavad) hilja. (VV)
8. Eile puhus külmu tuul. Ka praegu ... (puhub) külmu tuul. (AV0)
9. Eile lapsed pesid nõusid. Ka praegu lapsed ... (pesevad) nõusid. (erand)
10. Eile Karl mängis mereröövlit. Ka praegu Karl ... (mängib) mereröövlit. (AV0)

II osa

1. Eile koerad jahtisid jänest. Ka praegu koerad ... (jahivad) jänest. (LV)
2. Eile Pontu haukus. Ka praegu Pontu ... (haugub). (VV)
3. Eile linnud nokkisid seemneid. Ka praegu linnud ... (nokivad) seemneid. (VV)
4. Eile ema kudus mütsi. Ka praegu ema ... (koob) mütsi. (LV)
5. Eile Karl tukkus autos. Ka praegu Karl ... (tukub) autos. (VV)
6. Eile Karl loopis kive. Ka praegu Karl ... (loobib) kive. (VV)
7. Eile poisid niitsid heina. Ka praegu poisid ... (niidavad) heina. (VV)
8. Eile ema praadis liha. Ka praegu ema ... (praeb) liha. (LV)
9. Eile isa saagis puud. Ka praegu isa ... (saeb) puud. (LV)
10. Eile kassid kaklesid. Ka praegu kassid ... (kaklevad). (erand)

Tegusõna ma- ja da- tegevusnime kasutamine kakskeelsetel lastel.

Vahendid: pildid.

Tööjuhised ja näited:

Kuula ja lõpeta lause!

Märkus: Vajadusel anda suunav küsimus, vastavalt „Mida tegema?“ või „Mida teha?“

Näited:

Jänesel on kõht tühi. Jänes peab siis ... (sööma).

Tuba on segamini. Ma tahan toa ära ... (koristada).

Juuksed on sassis. Ma pean juuksed ära ... (kammima).

I osa

1. Karul on joogijanu. Karu peab siis ... (jooma).
2. Karl vaatab televiisorit. Ta tahab lastesaateid ... (vaadata).
3. Mul on joogijanu. Ma tahan ... (juua).
4. Karl sai õhupalli. Ta tahab selle täis ... (puhuda).

5. Anul on sokk kadunud. Ta peab voodi alla ... (vaatama).
6. Tooli peal on lõngakera. Kass tahab sellega ... (mängida).
7. Isal on pasun. Ta peab pasunat ... (puhuma).
8. Täna on ilus ilm. Ma tahaks täna rattaga ... (sõita).
9. Anu hambas on auk. Tal tuleb nüüd hambaarsti juurde ... (minna).
10. Täna on koolipäev. Ma pean kooli ... (minema).
11. Õues sajab lund. Anu tahab lumememme ... (teha).
12. Anu läks õue. Äkki hakkas vihma ... (sadama).
13. Käed on mustad. Käed tuleb puhtaks ... (pesta).
14. Isa töötab linnas. Ta peab autoga tööle ... (sõitma).
15. Nõud on mustad. Me peame nõud ära ... (pesema).
16. Ema peab hommikul vara ... (ärkama).
17. Laud on määrdunud. Sandra peab selle lapiga puhtaks ... (tegemea).
18. Taevas on pilves. Täna võib vihma ... (sadada).
19. Mul on pall. Lähme õue palli ... (mängima).
20. Ma olen unine. Ma ei taha üles ... (ärgata).

IIosa

1. Koerad jooksevad jänesele järele. Koertele meeldib jäneseid ... (jahtida).
2. Metsas on palju hunte. Jahimehed lähevad hunte ... (jahtima).
3. Aia taga on võõrad inimesed. Koer hakkas ... (haukuma).
4. Koerad hauguvad palju. Neile meeldib ... (haukuda).
5. Beebi ei oska ise süüa. Ema peab teda ... (söötma).
6. Karl söödab linde. Anu tahab ka linde ... (sööta).
7. Vanaema koob kinnast. Ta peab kinda valmis ... (kuduma).
8. Ema koob kinnast. Anu tahab ka kinnast ... (kududa).
9. Mere ääres on palju kive. Lapsed hakkavad kive vette ... (loopima).
10. Anu loobib palli. Karl tahab ka palli ... (loopida).
11. Muru on pikaks kasvanud. Isa hakkab muru ... (niitma).
12. Isa niidab muru. Karl tahab ka muru ... (niita).
13. Vanaisa künnab traktoriga põldu. Kevadel peab põldu ... (kündma).
14. Isa künnab traktoriga põldu. Karl tahab ka traktoriga põldu ... (künda).
15. Kala ei tohi toorelt süüa. Kala peab enne pannil ... (praadima).
16. Ema teeb köögis süüa. Ta tahab liha pannil ... (praadida).
17. Isa ostis uue sae. Ta hakkab nüüd puid ... (saagima).
18. Isa saeb puid. Karl tahab ka puid ... (saagida).
19. Poisid läksid riidu. Nad hakkasid auto pärast ... kaklema).
20. Kaks koera urisevad kurjalt. Nad tahavad vist ... (kakelda).

Lisa 4.
Suunatud spontaanse kõne uurimine

Kleepetöö *Maja*

Vahendid: käärid, liim, värvipliatsid, värvilised paberid

Küsimused-korraldused suunatud spontaanse kõne uurimiseks:

1. Mida saame teha kääride/liimi/värvipliatsitega? (*tegusõna da-tegevusnimi*)
2. Mida saame lõigata/liimida/joonistada? (*nimisõna ainsuse või mitmuse osastav*)
3. Mida sa praegu teed? (*tegusõna 3.pöörde olevik*)
4. Mida sa tegid? (*tegusõna 3.pöörde lihtminevik*)
5. Mida sa tahaksid veel teha? (*tegusõna da-tegevusnimi*)
6. Mida meil veel vaja on? (*nimisõna ainsuse või mitmuse osastav*)
7. Mille peale sa joonistad/kleebid? (*nimisõna ainsuse omastav*)
8. Mitu ust/akent sa oma majale teed? Mitu mida? (*nimisõna ainsuse või mitmuse osastav*)
9. Mille kõrvale joonistad/kleebid? (*nimisõna ainsuse omastav*)
10. Mida peame veel tegema? (*tegusõna ma-tegevusnimi*)
11. Kelle maja see võiks olla? (*nimisõna ainsuse omastav*)
12. Kelle ta endale külla kutsub? (*nimisõna ainsuse omastav*)
13. Mida ta teeb/nad teevad? (*tegusõna 3.pöörde olevik*)
14. Mida ta/nad enne tegi(d)? (*tegusõna 3.pöörde lihtminevik*)
15. Mida me peame tegema, kui pilt on valmis? (*tegusõna ma-tegevusnimi*)

Lisa 5.

Ülesannetes kasutatud pildimaterjali näited

1. Nimisõna ainsuse omastava ja osastava ning mitmuse osastava vormide kasutamine

Vaata! Mõmmil on üks lind. Vaata, mille mõmmi nüüd võtab! Mõmmi võtab veel ühe linnu. Mitu lindu nüüd mõmmil on? Mõmmil on nüüd (osutab piltidele) ... (kaks lindu). Aga siin (osutab pildile) on palju... (linde).

2. Tegusõna oleviku ja lihtmineviku ning ma ja da-tegevusnime vormide kasutamine

Kana nokib teri. Kukk tahab ka teri ... (nokkida).

Täna ema praeb kartuleid. Ka eile ema ... (praadis) kartuleid.

Lisa 6.

TRANSKRIBEERIMISE JUHEND

1. Alustuseks pane kirja kogu lindistatud tekst.

Pane kõik sõnad kirja täpselt nii, nagu need on hääldatud (*sis, vä, nimodi, kule, ota, tegelt, öheksa*). Võõrsõnad pane kirja samuti vastavalt nende hääldusele (*jes, hellou, stoori*), mittekirjakeelsed liitsõnad kirjuta kokku (*onju, nojah, eksole*). Üneemide märkimine: lühikesed ühekordse tähega *e, a, ä* ja pikad kahekordse tähega ja neile järgi venitusmärk *aa:, ee:, ää:* Köhatused märgi *khm*.

Osalejate märkimine: katsealuse lapse repliikide ette osalejat ei märgita, testi läbiviija ütluste ette märgitakse suurtäht T, millele järgneb koolon (T:). Testi läbiviija ütlused pane kursiivi, et nad eristuks lapse jutustusest.

Suure tähega märgitakse ainult nimed, kohanimed, lausungit alustatakse suure tähega ainult siis, kui see algab nimega, muidu väikse tähega.

Näiteks:

T: no räägi edasi.

2. Seejärel jaga tekst lausungiteks (märgid . ?)

Kõnevool jagatakse intonatsioonilisteks üksusteks. Lausungi lõpus on enamasti selgelt langev intonatsioon, mis osutab lõpetatust ja mida märgitakse punktiga (.). Tõusvat intonatsiooni lausungi lõpus tähistatakse küsimärgiga (?). Lausungi algust märgitakse järjekorranumbriga, lausungid algavad väikese tähega. Järjekorranumbriga tähista vaid need lapse lausungid, mis kuuluvad tema jutustusse (ära nummerda näiteks lausungit *Kas ma võin nüüd rääkima hakata?* vm). Alusta iga lausungit uelt realt.

Näiteks:

1. *poiss ja tüdruk kelgutasiid.*

2. *tüdruk sõitis alla ja põrkas vastu puud.*

...

3. Märgi ära pikemad (2 sekundit ja pikemad) pausid (...). Pausi märk tuleb vajadusel lausungi sisse või peale intonatsiooni tõusu või langust tähistavat märki.

Näiteks: *meil oli see nii. (...)*

4. Edasi tuleks analüüsida üksiksõnu.

Märgi poolelijäänud sõnad (märk -, näiteks *tüdru-*), kokkuhääldatud liitsõnad märgi eraldi sõnadena (näiteks *jasiis* → *ja siis*), liitsõnade lahkühääldused aga märgi ühe sõnaga (*lume memm* → *lumememm*).

Märgid (vaata ka näidist)

langev intonatsioon .

tõusev intonatsioon ?

paus (2 sek ja pikem) (...)

sõna poolelijäämine sidekriips poolelijäänud sõnaosa järel: si-

arusaamatu tekst {---}

Väike näidis

1. *tüdruk veeretab palli. (...)*

2. *ja siis paneb teise palli peale. (...)*

3. *poiss vehib käega et ütleb (...)* pane see lumepall sinna suure palli peale. (...)

T: jutusta edasi.

4. *poiss veeretab teise palli?*

5. paneb sinna peale?
6. aga lumememmi keha vajub kat- lonti.
7. kokku vajub.
8. siis (...) siis poiss väheke on ku- õnnetu ja tüdruk nutab. (...)
9. siis veel poiss siis poiss on kurb ja tüdruk veel ikka nutab.